

УДК 332.135

О.А. Зінченко

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У статті комплексно досліджено процеси формування єдиного інформаційного простору країни в контексті децентралізації, виявлено проблеми регіональної інформаційної асиметрії та запропоновано шляхи їх подолання на основі інституційного підходу. Доведено, що формування інформаційного простору можливе за умови розвинутих інформаційних інфраструктур регіонів та можливості їх інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, децентралізація, єдиний інформаційний простір, регіональна інформаційна інфраструктура, інформаційна асиметрія.

Постановка проблеми. Сучасні реалії економічного та політичного розвитку України вимагають процесів децентралізації, це підтверджено спектром проблем (нерівномірністю розвитку регіонів, протиріччям розподілу владних повноважень та бюджетних ресурсів між регіоном та центром, низьким рівнем використання регіонального потенціалу), що активізувались останнім часом та спричинили ряд негативних економічних, соціальних та політичних явищ. Сьогодні Україна перебуває в скрутному економічному та політичному становищі. Однією з причин цього є неефективність регіональної політики протягом всього періоду незалежності держави. Реформування країни потребує суттєвих змін, які мають бути спрямовані на подолання цих проблем та формування дійових механізмів регіонального управління. Однак наскільки можлива децентралізація без розвитку регіонального співробітництва, підтримки центрального рівня, розгалуженої системи економічних та соціальних зв'язків між регіонами – тобто тих процесів, що лежать в основі регіональної інтеграції?

Децентралізація та інтеграція не є протилежними процесами, вони доповнюють один одного. Децентралізація сприяє розвитку підприємницької активності, більш актуальному та дійовому використанню регіональних ресурсів, гнучкості прийняття рішень та посиленню механізмів зворотного зв'язку між регіоном та центром. Однак це можливе завдяки створенню певних умов взаємодії між регіонами, зближенню регіональних економічних систем, узгодженню дій уряду у виробленні політики, що відповідає інтересам всіх сторін. Саме в основі інтеграційних процесів лежать розвиток глибоких стійких взаємозв'язків і поглиблення поділу праці між регіонами, що сприяє процесам децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба відзначити, що питання як децентралізації, так і інтеграції є актуальними на сьогодні і серед науковців, і серед представників влади. Цікавими, з погляду автора, дослідженнями у сфері розвитку цих процесів є праці таких науковців, як Д. Бокушевич, О. Бориславська, А. Гошинський, І. Заверуха, Е. Захарченко, В. Монастирний, О. Фінагіна.

У них розглянуто передумови реформування регіональних систем [1, 2], доведено необхідність їх децентралізації [2], визначено пріоритети і проаналізовано проблеми регіональної інтеграції [3, 4], досліджено світовий досвід [5].

Водночас *невирішеною частиною загальної проблеми* є співвідношення цих процесів, більш детальне опрацювання їх окремих аспектів, зокрема інформаційного. А оскільки без формування єдиного інформаційного простору регіональної взаємодії, подолання інформаційних бар'єрів та протиріч у співпраці регіонів неможливе здійснення реформ із децентралізації державної влади, то ці аспекти набувають значної актуальності.

Метою статті є дослідження інформаційного аспекту інтеграційних процесів на регіональному рівні в контексті децентралізації державного управління.

Вклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні децентралізація є не тільки об'єктивною необхідністю, а й офіційним напрямом реформування державного управління, який визначено програмою діяльності Уряду України.

Перенесення багатьох акцентів державної політики з централізованого управління на регіональний рівень, що супроводжується передаванням владних повноважень місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, відкриває найбільш широкі можливості для забезпечення збалансованого та ефективного розвитку регіонів України [2, с. 58].

Однак досі відсутнє єдине розуміння того, в яких межах мають проходити ці процеси, яким чином вони вплинуть на міжрегіональну взаємодію, як будуть враховуватися територіальні особливості, зокрема сильні та слабкі сторони функціонування регіональних економічних систем, сприятливі і негативні тенденції розвитку регіонів.

Існування значної міжрегіональної диференціації умов регіонального розвитку вносить корективи в процеси децентралізації і має враховувати не тільки економічний і соціальний аспект, але й інформаційний.

Програма діяльності Уряду України [6] передбачає протягом 2015–2016 рр. запровадження електронних безконтактних послуг, до 2017 р. – активне використання електронного підпису та ідентифікаційного коду громадянина. До 2016 р. планується повністю відмовитися від паперового документообігу, для цього у 2015 р. заплановано ухвалити закон про єдину систему електронної взаємодії та закон про електронні дані. До кінця 2015 р. Урядом планується відкриття на місцях «прозорих офісів». Це, безумовно, сприятиме процесам децентралізації, формуватиме єдиний інформаційний простір. Однак досі не вирішено питання інформаційної асиметрії на регіональному рівні, яка проявляється у нерівномірному розвитку інформаційної інфраструктури регіонів, низьких темпах регіональної інформатизації, відсутності чітко виражених концепцій інформаційної політики як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях [6].

Аналіз використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах України засвідчив, що, незважаючи на їх швидкий розвиток останнім часом, відносна кількість суб'єктів, які використовують ІКТ у своїй діяльності, складає найменшу частку порівняно з країнами Європи. Так,

загалом в Європейському Союзі 95% підприємств мали доступ до інтернет-технологій, в тому числі використовували широкосмуговий зв'язок – 87%, тоді як в Україні, відповідно, – 76 та 41% [4]. Це менше, ніж у будь-якій країні Європейського Союзу (табл. 1).

Таблиця 1

**Частка підприємств, які мали доступ до Інтернету,
та їх поділ за типами зовнішнього зв'язку, %**

Країна	Мали доступ до Інтернету	Використовували широкосмуговий зв'язок	Використовували мобільний зв'язок	
			2012	2013
Фінляндія	100	98	77	85
Нідерланди	98	94	66	71
Швеція	85	82	51	52
Італія	81	71	61	65
Румунія	79	52	12	18
Україна	76	41	21	24

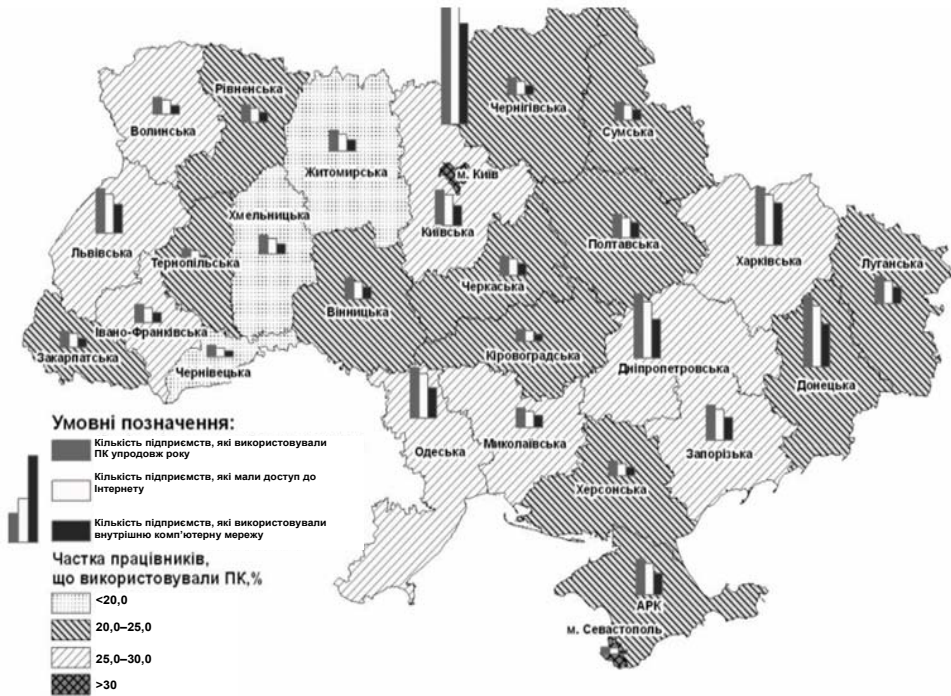
Проаналізувавши показники використання ІКТ за регіонами України (рис. 1), слід констатувати дуже нерівномірний їх розвиток [7]. Так, найбільш активно процеси інформатизації відбуваються в таких областях, як Харківська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Львівська, безперечним лідером в цих процесах є м. Київ. Тобто це регіони з розгалуженою виробничою і транспортною інфраструктурою, густонаселені, з високим рівнем ділової активності та потужною науково-освітньою базою. Низькі показники інформатизації в областях України з переважно аграрною структурою виробництва, таких як Житомирська, Хмельницька, Чернігівська, Чернівецька. Це обумовлене відповідними диспропорціями в розвитку ділової активності цих регіонів.

Спостерігається значний дисбаланс у розподілі користувачів мережі Інтернет за регіонами, при цьому впевнену позицію лідера й надалі утримує Київ – 61,8% користувачів від їх загальної кількості. Далі, у порядку зменшення частки користувачів, йдуть Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Харків, Львів, Крим та Запоріжжя – їх сумарна частка становить 27,6%. При цьому на усі інші регіони припадає лише 11% [7].

Таким чином, можна констатувати асиметричний розвиток процесів інформатизації за регіонами, що ускладнює формування єдиного інформаційного простору держави.

При цьому під єдиним інформаційним простором слід розуміти сукупність інформаційних ресурсів, інформаційних технологій, інформаційно-телекомунікаційних систем і мереж, що функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами та забезпечують інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їхніх інформаційних потреб [4].

Сучасне розуміння поняття «єдиний інформаційний простір» склалося в результаті еволюції в сукупному геополітичному просторі держави та відокремлення її регіонів, що мають специфічні властивості і дають змогу розглядати їх як самостійні сфери зі своїми межами, структурою, ресурсами й

Рис. 1. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у регіонах України станом на 01 січня 2014 р.

особливостями взаємодії суб'єктів діяльності, які включають інформаційне забезпечення. За сутністю ці процеси відповідають децентралізації, однак повинні проходити за єдиними принципами та відповідати загальній інформаційній політиці держави.

Формування інформаційного простору можливе за умови розвинених інформаційних інфраструктур регіонів та можливості їх інтеграції.

Це потребує глибокого аналізу та обґрунтування теоретичних і практичних засад регіональної взаємодії та подолання інформаційної асиметрії, а також визначення ролі держави в цих процесах.

Значного інтересу при цьому набуває теорія видатного вченого – представника інституціоналізму (а саме його соціологічного напрямку) Ф. Перу, який теоретично обґрунтував політику державного диригування – безпосереднього впливу держави на процеси суспільного відтворення – та визначив необхідність функціонування інститутів державного регулювання соціально-економічних відносин.

На думку Ф. Перу, сучасний йому капіталізм (капіталізм часів закінчення Другої світової війни) вже не являв собою світ рівноправних конкуруючих економічних суб'єктів. Навпаки, він складався з ряду нерівноправних фірм, одні з яких були в змозі впливати на прийняття іншими управлінських рішень. Такий вплив було спричинено різними розмірами виробництва і капіталу, умовами укладання угод і надання кредитів, приналежністю до ак-

тивних чи пасивних зон економіки і, врешті-решт, різним ступенем інформованості економічних суб'єктів [8, с. 20–23].

Згідно з цією теорією економічні одиниці, які займають домінуюче становище, мають «ефект залучення», тобто вони здатні змусити інші економічні одиниці рухатися в необхідному напрямі. Ф. Перу розглядав під економічними одиницями не тільки фірми, а і цілі галузі економіки, економічні регіони, різні країни. При цьому зростання відбувається не рівномірно по всій економіці, а в окремих точках, що називаються «полюсами зростання». Імпульси економічного зростання, які починаються в полюсі, розповсюджуються на периферію за допомогою ефекту залучення, що спричиняє виникнення «зони розвитку» [8, с. 23].

Означена концепція Ф. Перу, на нашу думку, може бути використана і для формування єдиного інформаційного простору регіонів, оскільки через «полюси зростання» та «ефект залучення» виявляють саму суть процесів інтеграції та регіональної взаємодії в сучасних умовах формування інформаційної економіки. З розвитком інформатизації та появою нових сфер суспільного виробництва спостерігається нерівномірний розвиток як окремих галузей інформатизації економіки, так і цілих регіонів.

Застосовуючи концепцію Ф. Перу, можна спрогнозувати «ефект залучення», завдяки чому подальша інформатизація, активне впровадження в діяльність як органів влади, так і підприємств та організацій регіонів з високими показниками використання ІКТ, все більш нових технологій і зростаюча інтенсифікація інформаційних контактів між ними та іншими регіонами сприяють формуванню єдиного інформаційного простору. Необхідними умовами функціонування такого простору мають бути розвинена інформаційна ринкова інфраструктура, доступність інформаційних ресурсів, безперешкодне використання можливостей глобальної мережі Інтернет тощо. Активізацію цих процесів стимулюватиме й активне використання інформаційних технологій у повсякденному житті людини, що на сьогодні спостерігається в розвинутих країнах світу та поступово набирає обертів в Україні.

До єдиного інформаційного простору інтегруватимуться й ті регіони, які на цей час відстають у темпах інформатизації. Це буде необхідною умовою їх ефективного функціонування та взаємодії з іншими регіонами в єдиному державному просторі. Однак через відсутність необхідних коштів та компетентних спеціалістів для підприємств та організацій цих регіонів проблематичним стає використання переваг інформатизації, що гальмує цей процес як на регіональному, так і на державному рівнях.

Тому потрібні певні умови, завдяки яким ті позитивні тенденції, що спостерігаються, використовуючи термінологію Ф. Перу, в «полюсах зростання», з урахуванням «ефекту залучення», розповсюджуватимуться і на «периферію».

До таких умов, передусім, на нашу думку, слід віднести виважену інформаційну політику держави (безпосередній вплив держави на процеси інформатизації), здатну гармонізувати диспропорційні явища в цій сфері. Державна політика має розроблятися таким чином, щоб забезпечити погоджений розвиток «полюсів зростання» в інтересах підтримки максимальних темпів інформатизації, ліквідації диференціації галузей виробництва, сфер

суспільної діяльності, а також регіональних ринків в інформаційному розвитку та вдоволенні інформаційних потреб різних суспільно-економічних груп. На практиці це може бути забезпечене шляхом надання пільг підприємствам, що діють у тих сферах, інформатизація яких визнана державою пріоритетною, або в тих регіонах, де показники інформатизації низькі, а також в широкомасштабних державних програмах, спрямованих на реалізацію складних та дорогих високоризикованих проектів впровадження інформаційних технологій.

Однак аналізуючи концепцію Ф. Перу, треба відзначити, що такі радикальні її елементи, як цілком беззастережна роль держави в регулюванні економічного розвитку та подоланні диспропорцій між розвитком ринкових структур, наповнені зайвим оптимізмом (особливо щодо перспектив посилення планових засад у капіталістичній економіці). Як показав історичний розвиток суспільних відносин, подібний оптимізм не виправдався, і часто посилення планових засад супроводжувалося зниженням ефективності, а зростання корпорацій – появою нових проблем у світовій економіці. До того ж посилена роль держави в цих процесах також суперечитиме концепції регіональної децентралізації.

Зважаючи на це, при застосуванні концепції Ф. Перу для регулювання інформаційного розвитку регіонів, провідна роль має відводитися не тільки державі, а й таким інститутам, як право, суспільна думка, інформаційна та корпоративна культура, демократичні гарантії тощо. Тільки комплекс інститутів здатний забезпечити ефективну координацію процесів інформатизації та позбавити диспропорційності в інформаційному розвитку територій.

Висновки та перспективи наряду, що досліджується. Процеси децентралізації влади не повинні суперечити інтеграції регіонів у єдиний інформаційний простір держави, оскільки це посилить їх взаємодію, сприятиме формуванню інформаційної економіки саме на рівні регіонів з поширенням її згодом на національний рівень.

Однак інтеграційні процеси за своєю суттю не є хаотичними, вони відбуваються за умов функціонування системи інститутів регулювання інформаційного обміну. Такими інститутами виступають певні обмежувачі інформаційного обміну, а саме нормативно-правові акти та система органів державної влади, що регулюють інформаційні процеси; інформаційні мережі та технології, що спрямовують інформаційні потоки та встановлюють параметри їх проходження; норми інформаційної культури та внутрішні мотиви і стимули індивідуумів, які спонукають до інформаційної діяльності за певних етичних вимог; угоди між учасниками ринку, що регламентують економічні взаємовідносини тощо. Інститути регулювання регіональної взаємодії повинні бути закріплені в державній інформаційній політиці.

Відповідно до цього функціонування інститутів слід розглядати як певний механізм. На вході до цього механізму – учасники ринкових відносин у вільному, неорганізованому стані. На виході – ці ж агенти, але пов'язані за допомогою системи певних норм та правил, інформаційні потоки між ними чітко впорядковані та спрямовані.

Такий підхід дозволяє розглянути регіональну інтеграцію і як саморозвинену систему, що базується на ринкових механізмах розвитку, і як систе-

му, яка потребує координації з боку держави з метою сприяння її ефективно-му розвитку, дотримання соціальних гарантій та стандартів життя, формування єдиного інформаційного простору держави.

Список використаних джерел

1. Фінагіна О.В. Ринкова трансформація в регіоні: особливості розвитку та діагностування: монографія / О.В. Фінагіна. – Донецьк: ЮгоВосток ЛТД, 2005. – 228 с.
2. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко. – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 128 с.
3. Новоселов А.С. Методологические проблемы управления экономикой региона / А.С. Новоселов // Регион: экономика и социология. – 2008. – № 2. – С. 49–67.
4. Гошинський А.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі забезпечення конкурентоспроможності прикордонних територій / А.В. Гошинський, Д.Я. Бокушевіч // Регіональна економіка. – 2013. – № 4. – С. 63–71.
5. Монастирний В.М. Світовий досвід інтеграційних процесів на регіональному рівні / В.М. Монастирний // Теорія та практика державного управління. – 2009. – Вип. 1. – С. 453–459.
6. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України на 2015 рік [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради від 11.12.2014 № 26-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/26-19#n7>
7. Використання інформаційно-комунікаційних технологій підприємствами регіонів України за 2014 рік [Електронний ресурс]: Експрес-випуск Державної служби статистики України від 09.02.2015 № 27/0/05.2вн-15. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/main/ua/news/detail
8. Тарушкин А.Ю. Институциональная экономика / А.Ю. Тарушкин. – СПб.: Питер, 2004. – 368 с.

References

1. Finagina, O.V. (2005) *Rinkova transformatsia v regioni: osoblivosti rozvittku ta diagnostuvannia* [The market transformation in the region, especially the development and diagnosis]. Donetsk, YugoVostok LTD, 228 p.
2. Borislav's'ka, O., Zavtrukha, I., Zakharchenko, E. (2012) *Detentralizatsia publichnoi vlady: dosvid evropeiskykh krain ta perspektivy Ukrainy* [Decentralization of public authority: European experience and prospects of Ukraine]. Kiev, TOV Sofia, 128 p.
3. Novoselov, A.S. *Metodologicheskie problemy upravlenia ekonomikoy regiona* [Problems methodological management economies of the region]. *Region: ekonomika I sotsiologiya* [Region: Economy and Sociology], 2008, no. 2, pp. 49-67.
4. Goshinskiy, A.V., Bokushevich, D.Ya. *Vykorystannia informatsiyonokomunikatchiynykh tekhnologiy v procese zabespechennia konkurentospromozhnosti prykordonnykh teritoriy* [Information and communication technologies in

ensuring the competitiveness of the border area]. *Regional'na ekonomika* [Regional Economics], 2013, no. 4, pp. 63-71.

5. Monostyrniy, V.M. *Svitoviy dosvid integratsiynykh protsesiv na regional'nomu rivni* [World experience of integration processes at the regional level]. *Teoriya ta praktika derzhavnogo upravlinnya* [Theory and Practice of Public Administration], 2009, no. 1, pp. 453-459.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "About the program Cabinet of Ministers of Ukraine activity in 2015", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/26-19#n7> (Accessed 11 December 2014).

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2015). *Vykoristannia informatsiyno-comunikatsiynykh tekhnologiy pidpryemstvamy regionov Ukrainy za 2014 rik* [The use of ICT by enterprises regions of Ukraine in 2014], Kyiv: Express issue, available at: www.ukrstat.gov.ua/main/ua/news/detail (Accessed 09 February 2015).

8. Tarushkin, A.U. (2004) *Institutsional'naya ekonomika* [Institutional Economy]. St. Petersburg, Piter, 368 p.

В статье комплексно исследованы процессы формирования единого информационного пространства страны в контексте децентрализации, выявлены проблемы региональной информационной асимметрии и предложены пути их преодоления на основе институционального подхода. Доказано, что формирование информационного пространства возможно при условии развитых информационных инфраструктур регионов и возможности их интеграции.

Ключевые слова: интеграция, децентрализация, единое информационное пространство, региональная инфраструктура, информационная асимметрия.

The article centers on the processes of formation of a common information space of the country in the context of decentralization. It reviles regional problems of information asymmetry and proposes the ways to overcome them through institutional approach. The article proves that the formation of information space is real with advanced information infrastructures of the region and their possible integration.

Key words: integration, decentralization, common information space, regional information infrastructure, information asymmetry.

Одержано 9.02.2015.